

**O‘zbekiston Milliy universiteti
Sotsiologiya fanlari bo‘yicha falsafa
doktori (PhD), professor v. b
Aleksееva Viktoriya Sergeevna
taqrizi ostida**

**Begmatova Nasiba Safarbayevna
Toshkent shahar Bektemir tumani
maktab psixologi
email: begmatovanasiba005@gmail.com**

SOS BOLALAR MAHALLALARINI YARATISH UCHUN TARIXIY SHARTLAR

Annotatsiya: Ushbu maqolada SOS bolalar mahallalarini yaratilish tarixi, uning ta’rifi, tuzilishi, va hozirgi kunda bolalar mahallalarining dunyo miqyosida olib borayotgan faoliyati xususida hamda bu mavzuda olimlarning o‘tkazgan tadqiqotlari haqida ma’lumot keltiriladi.

Kalit so‘zlar: SOS, yetim va qarovsiz qolgan bolalar, German Gmayner, Imst, yoshlar uylari.

ИСТОРИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ СОЗДАНИЯ ДЕТСКИХ КВАРТАЛОВ SOS

Аннотация: В этой статье рассказывается об истории создания детских кварталов SOS, его определении, структуре и деятельности детских кварталов в настоящее время во всем мире, а также об исследованиях, проведенных учеными по этой теме.

Ключевые слова: SOS, дети-сироты и беспризорники, немецкий Gmayner, Imst, молодежные дома.

HISTORICAL CONDITIONS FOR THE CREATION OF SOS CHILDREN'S QUARTERS

Annotation: This article provides information about the history of the creation of SOS Children's neighborhoods, its definition, structure, and the activities that children's neighborhoods are currently doing on a global scale, as well as the research conducted by scientists on this topic.

Keywords: SOS, orphans and neglected children, German Gmayner, Imst, youth houses.

SOS bolalar qishloqlari ota-ona qaramog'isiz qolgan bolalar va xavf ostida bo'lgan oilalarni qo'llab-quvvatlashga bag'ishlangan dunyodagi eng yirik nodavlat tashkilotdir. 1949 yildan beri tashkilot bolalarning mehribon oilaviy muhitda o'sishi va o'z huquqlariga rioya qilishlari uchun ishlaydi. SOS bolalar qishloqlari 136 mamlakat va hududlarda ishlaydi, bolalar, yoshlar va oilalarga yordam beradi, sifatli parvarish qiladi, oilalar va jamoalarga kuch beradi va bolalar huquqlarini ta'minlashga yordam beradi. So'nggi 70 yil ichida SOS bolalar qishloqlari muqobil parvarish va oilani mustahkamlash orqali 4 million bolani qo'llab-quvvatladi. SOS bolalar qishloqlari donorlar, jamoalar, hukumatlar va boshqa tashkilotlar bilan innovatsion va samarali hamkorlik asosida ishlaydi. SOS bolalar qishloqlari 2030 strategiyasi barqarorlik maqsadlari bilan bevosita bog'liq va qashshoqlik, tengsizlik, ta'lim, sog'liqni saqlash, ijtimoiy va bolalarni himoya qilish va munosib ish kabi muhim sohalarida ularga erishishga yordam beradi. ¹

---

¹ sos-kids.uz

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

SOS-bolalar mahallalari bolalarning farovonligini ta'minlash, ularning manfaatlari va huquqlarini himoya qilish va ehtiyojlarini qondirish maqsadlarida tashkil etilgan nodavlat notijorat tashkiloti hisoblanadi. Ota-onasining qaramog'isiz qolgan yoki ijtimoiy yetimlik havfi ostida bo'lgan bolalar va yoshlar, shuningdek qiyin hayotiy vaziyatga tushib qolgan oilalar tashkilot faoliyatining diqqat-markazidir. Tashkilot dasturlari doirasida bolalar va oilalar ota-onasining qaramog'isiz qolgan bolalar va yoshlar uchun oila muhitini yaratishga, qiyin hayotiy vaziyatga tushib qolgan oilalarni mustahkamlashga va ijtimoiy yetimlik havfini kamaytirishga qaratilgan kompleks, izchil va uzluksiz xizmatlarga ega.

Fermerlarning katta oilasida tug'ilgan Vorarlberg (Bugungi kun Avstriya), Gmeyner iste'dodli bola edi va grammatika maktabida o'qish uchun stipendiya yutdi. Uning onasi u hali yosh bolaligida vafot etdi va katta singlisi Elza bolalarning eng kichigiga g'amxo'rlik qilishni o'z zimmasiga oldi.

Rossiyada askar sifatida urush dahshatlarini boshidan kechirgan , Bolalar urushda otanalarini yo'qotib, qarovsiz butunlay xavf ostida edilar. SOS bolalar qishlog'i hali ham bu qiyin davrda bo'lgani uchun mablag'lar etishmayotgan edi, uni juda kichik boshlash kerak edi. Hali bu erda bo'lmagan qanday muvaffaqiyatli keyingi yil va o'n yilliklar, unda SOS bolalar qishloqlari Avstriya bo'ylab tez o'sdi va bu xalqaro miqyosda tarqalishi mumkin urush tugaganidan keyin u ko'plab yetim va qarovsiz qolgan bolalarning farovonligi bo'yicha ishchi sifatida iltirab chekishi va azoblanishiga duch keldi. Ikkinchi jahon urushidan so'ng bolalar o'z uyisiz o'sishi shart ekanligi, yordam hech qachon samarali bo'lmaydi degan ishonchida ularga yordam berish uchun biror narsa qilish kerakligini his qilgan va shu asnoda o'zining SOS bolalar qishloqlarini tashkil etish g'oyasini amalga oshirishga kirishdi.

Cho'ntagida atigi 600 avstriyalik schilling (taxminan 40 AQSh dollari) bilan Herman Gmeyner kursdoshlari yordami bilan 1949 yilda SOS bolalar qishlog'ining uyushmasi "SOCIETAS SOCIALIS" ni tashkil qildi va o'sha yili Avstriyaning Imst shahridagi birinchi SOS bolalar qishlog'iga poydevor qo'yildi. Tirol. Uning bolalar bilan ishlashi va SOS bolalar qishlog'i tashkilotining rivojlanishi Herman Gmaynerni shu qadar band qilib qo'ydi, natijada u tibbiyot kursini to'xtatishga qaror qildi.

Keyingi o'n yilliklarda uning hayoti onaning, uyning, aka-uka va opa-singillarning va qishloqning to'rtta ustuniga asoslangan oilaga asoslangan bolalarni parvarish qilish kontseptsiyasiga sodiqligi bilan chambarchas bog'liq edi. Uning tashlandiq bolalarga yordam berish zarurligiga bo'lgan alohida e'tiborini inobatga olgan holda, uning boshqa tarjimai holi SOS bolalar qishloqlari tarixiga o'xshaydi. U Imstda qishloq direktori bo'lib ishlagan, keyinchalik Avstriyada SOS bolalar qishloqlari qurilishini tashkil etgan va Yevropaning boshqa ko'plab mamlakatlarida SOS bolalar qishloqlarini tashkil etishga yordam bergan. ²

Hozirgi kunda Imstda 15 ta oilaviy uy, ba'zi yordamchi binolar va jamoat markazi mavjud bo'lib. Ularda ofis, cherkov va katta zal joylashgan. SOS bolalar bog'chasida atrofdagi bolalarga ham qarashadi. Kattaroq bolalar Imstdagi mahalliy maktablarga boradilar. Ba'zi o'smirlar Telfsdagi SOS yoshlar muassasasida yashaydilar. SOS bolalar mahallasida

---

² **Hermann Gmeyner: taassurotlar, fikrlar, e'tiroflar, 1989, 5-33 betlar**

nafaqadagi onalar uyi ham tashkil etilgan, bu yerda nafaqadagi SOS onalar SOS Bolalar mahallasidagi hayotdan uzilmagan holda nafaqaga chiqishadi.³

1960 yilda SOS-Kinderdorf International Strasburgda SOS bolalar qishloqlari uchun soyabon tashkiloti sifatida Hermann Gmeyner birinchi prezident sifatida tashkil etilgan. Keyingi yillarda SOS bolalar qishloqlari faoliyati Yevropadan tashqariga ham tarqaldi. Shov-shuvli "guruch donasi" kampaniyasi 1963 yilda Koreyaning Tegu shahrida barpo etiladigan birinchi Yevropaga tegishli bo'lmagan SOS bolalar qishlog'ini va keyinchalik Amerika va Afrika qit'alaridagi SOS bolalar qishloqlarini qurish uchun yetarli mablag' yig'di.

1985 yilga kelib Hermann Gmeyner ishining natijasi 85 mamlakatda jami 233 SOS bolalar qishlog'ini tashkil etdi. Uning yetim va tashlandiq bolalarga ko'rsatgan xizmatlari uchun u ko'plab jumladan: Tinchlik bo'yicha Nobel mukofotiga sazovor bo'ldi va ushbu mukofotga bir necha bor nomzod bo'ldi. Biroq, u har doim tashlandiq bolalarni doimiy uy bilan ta'minlash maqsadiga erishish mumkin bo'lgan millionlab odamlarning qo'llab-quvvatlashi tufayli amalga oshirilganligini ta'kidlash uchun har doim azob chekardi va bu hali ham amal qiladi.

Yetim va qarovsiz bolalarning taqdirini o'ylagan va ular bilan hayotini bog'lagan Hermann Gmeyner 1986 yilda Insbrukda vafot etdi. U SOS bolalar qishlog'i Imstda dafn etilgan.

2017 yilda 572 SOS bolalar qishlog'ida va 700 dan ortiq SOS yoshlar muassasalarida 85000 dan ortiq bolalar va yoshlar tarbiyalandi. Yana 3,8 million bolalar va kattalar boshqa dasturlari bo'yicha xizmatlarni olishdi. SOS bolalar qishloqlari bugungi kunda 135 ta mamlakat va hududlarda faoliyat yuritmoqda. 438 SOS bolalar qishlog'i va 346 SOS yoshlar muassasalari 60 mingdan ziyod bolalar va yoshlarni yangi uy bilan ta'minlamoqda. 131,000 dan ortiq bolalar va yoshlar SOS bolalar bog'chalarida, SOS Hermann Gmeyner maktablarida va SOS Kasbiy ta'lim markazlarida qatnashadilar. SOS tibbiyot markazlari tomonidan 397 ming kishi, SOS ijtimoiy markazlari tomonidan 115 ming kishi xizmatlardan bahramand bo'lmoqda. SOS bolalar qishloqlari favqulodda vaziyatlarda yordam dasturlari orqali inqiroz va falokat holatlarida ham yordam beradi. Mogadishudagi shoshilinch tibbiy yordam klinikasi (yiliga 260000 ta tekshiruv va muolajalar bilan ta'minlangan dastur taqdim etiladi) - bu uzoq muddatli yordam dasturining ulkan namunalaridan biri.

«SOS O'zbekiston Bolalar Mahallalari» Uyushmasi 1997 yilda bolalarning farovonligini ta'minlash, ularning manfaatlari va huquqlarini himoya qilish va ehtiyojlarini qondirish maqsadlarida tashkil etilgan nodavlat notijorat tashkiloti hisoblanadi. Ota-onasining qaramog'isiz qolgan yoki ijtimoiy yetimlik havfi ostida bo'lgan bolalar va yoshlar, shuningdek qiyin hayotiy vaziyatga tushib qolgan oilalar tashkilot faoliyatining diqqat-markazidir.

Uyushma dasturlari doirasida bolalar va oilalar ota-onasining qaramog'isiz qolgan bolalar va yoshlar uchun oila muhitini yaratishga, qiyin hayotiy vaziyatga tushib qolgan oilalarni mustahkamlashga va ijtimoiy yetimlik havfini kamaytirishga qaratilgan kompleks, izchil va uzluksiz xizmatlarga ega bo'ladilar. Barcha hizmatlar quyidagi tuzilmalar doirasida taqdim etiladi: oilaviy vasiylik, yoshlarga vasiylik qilish, oilani mustahkamlash bo'yicha tuzilmalar.

Uyushmaning to'rtta muhim tamoyili:

³ Hermann Gmeiner: Die Soskinderd'yeo'zgachatarbiyasi18-bet

1. Har bir bola g'amxo'r ota yoki onaga ega
2. Oilaviy aloqalar ta'biy yo'l bilan rivojlanadi
3. Har bir oila o'z uyini yaratadi
4. SOS-oila jamiyatning bir qismi hisoblanadi

Uyushmaning muhim vazifalari:

1. Ota-onasining qaramog'isiz qolgan bolalarni hamda oilalari qiyin hayotiy sharoitlarga tushib qolgan bolalarni jismoniy, intellektual va ma'naviy rivojlantirish uchun qulay sharoitlarni yaratish, ularga ijtimoiy va huquqiy ko'makni ta'minlash.
2. Ota-onasining qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalarni O'zbekistonning an'anaviy va milliy tamoyillarini hisobga olgan holda tarbiyalash.
3. Ijtimoiy markazlarni tashkil etish hamda psixologik va huquqiy ko'mak ko'rsatish yo'li bilan qiyin hayotiy sharoitlarga tushib qolgan oilalarni qo'llab-quvvatlash.
4. Uyushma faoliyatiga davlat, jamoat va hususiy tuzilmalarni faol jalb etish, bolalar vasiyligi masalalari bo'yicha jamoatchilikning habardorligini oshirish va ular bo'yicha o'zaro tajriba almashish.

«SOS Bolalar Mahallalari O'zbekiston» Uyushmasi «SOS Bolalar Mahallalari» Xalqaro tashkilotining a'zosi hisoblanadi. U o'z faoliyatini O'zbekiston Respublikasi Hukumati va «SOS Bolalar Mahallalari» Xalqaro tashkiloti o'rtasida tuzilgan shartnoma doirasida amalga oshiradi.

Yillar davomida SOS bolalar qishloqlari:

1949-yil SOS Bolalar qishloqlari Avstriyada Hermann Gmayner tomonidan asos solingan va birinchi SOS Bolalar qishlog'i Imst shahrida joylashgan

1955-yil Birinchi SOS Yoshlar muassasasi Avstriyaning Insbruk shahrida tashkil etilgan. SOS Bolalar qishloqlari uyushmalari Fransiya, Germaniya va Italiyada tashkil etilgan.

1960-yil SOS Children's Villages International barcha SOS Bolalar qishloqlari uyushmalari uchun soyabon tashkilot sifatida tashkil etilgan, SOS Bolalar qishloqlari Urugvaydan boshlab Lotin Amerikasida ish boshlaydi.

1963-yil Osiyodagi birinchi SOS bolalar qishloqlari Janubiy Koreya va Hindistonda tashkil etilgan.

1970-yil Birinchi Afrika SOS bolalar qishlog'i Kot-d'Ivuarda qurilgan; birinchi dasturlar Gana va Syerra-Leoneda boshlangan.

1985-yil Helmut Kutin Hermann Gmaynerdan keyin SOS Bolalar qishloqlari xalqaro tashkiloti prezidenti lavozimini egalladi.

1986-yil 26 aprelda butun dunyo bo'ylab 230 ga yaqin SOS bolalar qishloqlarini tashkil etgan Hermann Gmayner vafot etdi. SOS Bolalar qishloqlari ham, Hermann Gmaynerning o'zi ham Tinchlik uchun Nobel mukofotiga bir necha bor nomzod bo'lgan.

1991-yil Chexoslavakiyada SOS Bolalar qishloqlari qayta ochildi. Polsha va Sovet Ittifoqida birinchi SOS Bolalar qishloqlari ishga tushirildi. Bolgariya va Ruminiyada SOS Bolalar qishloqlari dasturlari boshlandi. Aqshda birinchi SOS Bolalar qishlog'i tashkil etildi .

1995-yil SOS Bolalar qishloqlari xalqaro tashkiloti BMT maqomiga ega bo'lib, Birlashgan Millatlar Tashkilotining Iqtisodiy va Ijtimoiy Kengashida maslahatchi maqomidagi NTTga aylandi.

2002-yil SOS Bolalar qishloqlari xalqaro tashkiloti insoniy azob-uqubatlarni yengillashtirishga qo'shgan ulkan hissasi uchun Konrad N. Xilton Insonparvarlik mukofotini oladi.

2003-yil SOS Bolalar mahallalari oilalarini mustahkamlash dasturlari tashkil etildi.

2005-yil Osiyodagi tsunamidan so'ng, SOS Bolalar qishloqlari tashkilot tarixidagi eng yirik Favqulodda yordam va rekonstruksiya dasturini Hindiston, Shri-Lanka, Indoneziya va Tailandda amalga oshiradi.

2007-yil SOS Bolalar qishloqlari Boliviya, Indoneziya, Peru va Urugvaydagi tabiiy ofat qurbonlariga, shuningdek, inqirozdan aziyat chekkan Sudan, Chad va Somalidagi hududlarda ko'chirilganlarga yordam beradi. SOS oilasini mustahkamlash dasturlari hozirda 80 000 bolani qamrab oladi.

2009-yil 500-SOS Bolalar Mahallasi ochildi va tashkilot 60 yoshga to'ldi. SOS Bolalar Mahallalari muhim hissa qo'shgan Bolalarni muqobil parvarish qilish bo'yicha yo'riqnoma BMT Bosh Assambleyasi tomonidan rasman ma'qullandi.

2010-yil Gaitidagi halokatli zilziladan so'ng, 500 dan ortiq kuzatuvsiz bolalarga Santo va Kap Gaitidagi SOS Bolalar qishloqlarida vaqtinchalik uy berildi. Minglab gaitilik bolalar SOS Bolalar qishloqlari favqulodda oziqlanish dastiri orqali oziqlanadi.

2012-yil Iyun oyida Xalqaro SOS Bolalar qishloqlari o'zining 19-Bosh Assambleyasini o'tkazdi va Siddxarta Kaulni Helmut Kutin o'rniga president etib sayladi.

2013-yil Dunyo bo'ylab 554 ta SOS Bolalar qishloqlari va 600 dan ortiq yoshlar muassasalarida 82 000 dan ortiq bolalar va yoshlar tarbiyalanadi va ularga g'amxo'rlik qiladi. Yana 328 ming bola va kattalar SOS oilasini mustahkamlashdan foydalanmoqda.

2014-yil 11 mamlakatning SOS Bolalar qishloqlari assotsiatsiyalari shahar sharoitida oilani jamiyat bilan integratsiyalashgan holda mustahkamlash va oilaga o'xshash parvarish dasturlarini yaratish bo'yicha ilg'or tajribalarni o'rtoqlashadi. SOS Bolalar qishloqlari Madagaskar o'qituvchilar malakasini oshirish uchun UNESKO-Hamdami mukofoti bilan taqdirlangan va xalqaro futbol yulduzi Vinsent Kompani Xalqaro elchiga aylandi.

2015-yil Qochqinlar inqiroziga javoblari, SOS Bolalar qishloqlari kamida 12 mamlakatda qochqinlar, ichki ko'chirilgan oilalar va kuzatuvsiz bolalarga yordam ko'rsatadi.

2016-yil Iyun oyida Siddxarta Kaul SOS Bolalar qishloqlari xalqaro tashkilotining 20-Bosh Assambleyasida prezident etib qayta saylandi, Sentyabr oyida SOS Bolalar qishloqlari Ispaniya qirollik oilasidan Konkord uchun Asturiya malikasi mukofotini oladi.

2017-yil SOS Bolalar qishloqlari YouthCan yangi global hamkorligini ishga tushiradi. Janubiy Afrikaning Yoxannesburg shahrida YouthCan yoshlarga mustaqil hayotga va mehnat bozoriga o'tishni muvaffaqiyatli boshqarish imkoniyatlarini kengaytirishga yordam beradi.

2018-yil Bolalarga yo'naltirilgan oltita eng yitik nodavlat tashkilotlari, jumladan, SOS Bolalar qishloqlari Ittifoqi bo'lgan birlashuvchi kuchlar bolalarga nisbatan zo'ravonlikka barham berish uchun madaniy va ijtimoiy munosabatlarni o'zgartirish bo'yicha bolalar tashabbusini o'z zimmasiga oladi.

2019-yil SOS Bolalar qishloqlari o'zining 70-yilligini nisonlaydi va o'zining "70 yillik ta'sir" hisobotini e'lon qiladi.

2020-yil Dekabr oyida SOS Bolalar qishloqlari Ingrid Mariya Yaxansen 2021- yil yanvaridan boshlab bosh director etib tayinlangani haqida e'lon qiladi.

2021-yil "Bolalar xavfsizligini saqlash" mustaqil notijorat tashkiloti SOS Bolalar qishloqlarida bolalarni himoya qilish bo'yicha nosozlikni bartaraf etish uchun "Bolalarni himoya qilish bo'yicha mustaqil sharhni nashr etadi. SOS Bolalar qishloqlari Xalqaro Senati tomonidan tuzilgan ushbu sharhda himoya amaliyotini takomillashtirishga hissa qo'shish maqsadida birlashtirilgan xulosalar va tavsiyalar berilgan.

2022-yil Ukrainadagi SOS Bolalar qishloqlari jurushdan jabrlangan minglab bolalarni qo'llab-quvvatlash uchun safarbar qilmoqda. Yuzlab ukrainalik bolalar mehribonlik va davlat muassasalarida, shuningdek, yolg'iz ota-ona oilalarda, butun Yevropa bo'ylab SOS Bolalar qishloqlariga joylashtirilgan. ⁴

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, SOS bolalar qishloqlari mustaqil, nodavlat, notijorat xalqaro rivojlanish tashkiloti hisoblanadi. Tashkilot muhtoj bolalarga insonparvarlik va rivojlanish bo'yicha yordam ko'rsatib, dunyo bo'ylab ularning manfaatlari va huquqlarini himoya qiladi. SOS bolalar qishloqlari ota-ona qaramog'isiz qolgan bolalarga muqobil oilalarni taqdim etadi. Turli yoshdagi va kelib chiqishi turli xil bolalar, ota-onasi bilan to'la vaqtli uyda, odatda bolalarning ota-onasi bo'lib xizmat qiladigan ayol bilan birga yashaydilar. SOS Village-da 6 dan 15 gacha uylar mavjud. Qishloqlardan tashqari, tashkilot shuningdek, qo'llab-quvvatlash uchun barcha dasturlar va imkoniyatlarni ishlab chiqaradi ijtimoiy jihatdan nochor imtiyozli bolalar bog'chalari, boshlang'ich va o'rta maktablar orqali qashshoq oilalar, yoshlar muassasalari ijtimoiy va tibbiyot markazlari va favqulodda vaziyatlarni bartaraf etish bo'yicha operatsiyalar ham olib boriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.(Hermann Gmeyner: taassurotlar, fikrlar, e'tiroflar, 1989, 5-33 betlar)
- 2.(Hermann Gmeiner: Die Soskinderd'ye o'zgacha tarbiyasi 18-bet)

3.sos-kids.uz

4.uz.wikidea.ru